

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Jitka Doubková

Knihovna Masarykovy demokratické akademie

The Masaryk Democratic Academy Library

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Radka Římanová, Ph.D.

Poděkování

Děkuji PhDr. Radce Římanové, PhD. za podnětnou spolupráci a vedení této bakalářské práce.

Další poděkování patří mé rodině za trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala a samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Lysé nad Labem dne 17.5. 2018

Jitka Doubková

Klíčová slova

Spolková knihovna, specializovaná knihovna, veřejná knihovna, transformace, Masarykova demokratická akademie, řípadová studie, knihovní fond, ÚISK

Klíčová slova (anglicky):

federal library, specialized library, public library, transformation, The Masaryk Democratic Academy, case study, library fund, Institute of Information studies and Librarianship

Abstrakt

Bakalářská práce popisuje proces proměny soukromé knižní sbírky na veřejnou spolkovou knihovnu. Z teoretického hlediska jsou popsány důležité aspekty, které je nutno zohlednit při budování veřejné spolkové knihovny. Součástí teoretické části je i charakteristika Masarykovy demokratické akademie a její vývoj od dob vzniku po současnost. Praktická část je vztažena ke konkrétnímu případu transformace knižní sbírky Masarykovy demokratické akademie na veřejnou spolkovou knihovnu, kde jsou prakticky popsány i jednotlivé fáze přeměny, postup při katalogizaci knihovných jednotek a zhodnocení samotné transformace. Závěr obsahuje doporučení, která by mohla pozitivně ovlivnit budoucí vývoj knihovny.

Abstract

The aim of this bachelor thesis describes the process of transformation of private collection into federal public library. From a theoretical point of view important aspects which must be taken into account in the process of building the federal public library are described. One chapter of the theoretical part is characteristics of The Masaryk Democratic Academy. The practical part is related to a particular case of transformation of the book library collection into a federal public library, where are also included the individual phases of transformation process, library items cataloging process and evaluation of transformation. The conclusion contains recommendations, which could have positive effect on the future development of the library.

Obsah

Předmluva	9
1. Úvod.....	9
2. Teoretická část.....	11
2.1. Terminologický úvod	11
2.2. Spolkové knihovny v ČR	11
2.2.1. Počátky spolkových knihoven.....	11
2.2.2. Knihovny spolků v současnosti.....	12
Cesta domů	12
Spolek STUD z. s.	13
Lastavica z.s.	14
Skandinávský dům	14
2.3. MDA	15
2.3.1. Charakteristika organizace	15
2.3.2. Založení Dělnické akademie	15
2.3.3. Vývoj a činnost akademie od doby vzniku po současnost	16
2.4. Podmínky pro zřízení spolkové knihovny.....	17
2.4.1. Právní ukotvení	18
2.4.2. Základní dokumenty.....	18
2.4.3. Služby knihoven.....	19
2.5. Knihovní fond	20
2.5.1. Typologie dokumentů.....	20
2.5.1. Uživatelské určení	21
2.5.2. Organizace fondu	21
2.5.3. Stavění knihovního fondu	21
2.6. Knihovní systém	22
3. Praktická část	27
4. Závěr	42
Bibliografie	44

Seznam zkratek	47
----------------------	----

Předmluva

Téma bakalářské práce, které jsem si zvolila, se věnuje přípravě a realizaci transformace knižní sbírky Masarykovy Demokratické Akademie z.s. na veřejnou spolkovou knihovnu. Zmiňovaný spolek vlastnil velké množství dokumentů získaných darem či dědictvím. Zaměstnanci instituce si byli vědomi hodnoty některých publikací, která spočívá zejména v jejich unikátnosti. Rozhodli se tedy zpřístupnit knihovní fond prostřednictvím zbudování veřejné spolkové knihovny. Této transformace jsem se účastnila v rámci kurzu Informační technologie v knihovnách a informačních institucích v letním semestru 2017. Právě účast v tomto kurzu mě přivedla k nápadu, zvolit si popis transformace jako hlavní téma mé bakalářské práce.

Tuto práci ovlivnilo negativně několik faktorů, a sice rozdílnost profesionality spolkových knihoven ve kterých byl prováděn výzkum, včetně knihovny MDA. Další faktor, který ovlivnil výslednou podobu této bakalářské práce, byla premisa uváděná v organizaci MDA z.s. na konci LS 2017 o aktuálním stavu přípravy registrace do Evidence knihoven ČR.

Tyto problémy však nijak neovlivnily cíl bakalářské práce, kterým bylo zpracování případové studie přípravy a realizace transformace knižní sbírky Masarykovy Demokratické Akademie na veřejnou knihovnu.

1. Úvod

Spolkové knihovny jsou součástí vývoje české kultury a tvoří důležitou část systému knihoven i ve 21. století. Většina spolků vlastní soukromé knihovny a od toho se také odvíjí míra jejich poskytovaných služeb, neboť svou činnost neprovádějí podle pravidel knihovního zákona (2001).

Masarykova demokratická akademie se rozhodla ve spolupráci se zaměstnanci a studenty Ústavu informačních studií a knihovnictví (dále jen ÚISK) zpřístupnit svůj neuspořádaný knihovní fond a vytvořit registrovanou spolkovou knihovnu nabízející své služby široké veřejnosti se zájmem o literaturu se specializací na politologii.

Struktura bakalářské práce byla zvolena tak, aby obsahovala teoretické i praktické informace, které by zřizovatelé soukromých knihoven měly znát.

Teoretickou část uvádí terminologický úvod, který seznamuje s pojmem spolková knihovna.

Navazující část Spolkové knihovny stručně přibližuje počátky spolkových knihoven na našem území.

Dále zde jsou charakterizovány spolkové knihovny registrované v evidenci knihoven Ministerstva kultury v době shromažďování materiálů a psaní této bakalářské práce.

Další kapitola teoretické části charakterizuje činnost Masarykovy demokratické akademie z.s. v současnosti. S ohledem na poměrně dlouhou historii působení této instituce jsou uvedeny i okolnosti vzniku organizace, vývoj a činnost od doby vzniku po současnost. Vzhledem k historickým událostem, které ovlivnily Masarykovu demokratickou akademii, jsou jednotlivé etapy vývoje rozděleny do let 1896-1948, 1991-2009, 2009-2017.

V kapitole Podmínky pro zřízení spolkové knihovny jsou přehledně uvedeny klíčové body, na které je při zmiňovaném procesu nutno brát ohled.

Praktická část práce obsahuje popis transformace Masarykovy demokratické akademie (dále jen MDA), tak jak probíhala v letech 2017-2018. Podíleli se na ní zaměstnanci spolku, spolu se studenty Ústavu informačních studií a knihovnictví. Obsah jednotlivých kapitol a subkapitol je vztažen ke konkrétnímu případu MDA.

Na začátku praktické části je stručně popsán stav, ve kterém se knihovna nacházela před začátkem spolupráce s ÚISK.

V kapitole Prostory knihovny jsou na základě výzkumu probíhajícího na místě popsány prostory, ve kterých se knihovna nachází.

V dalším obsahu praktické části se nacházejí informace z teoretické části převedené do praxe na případu knihovny MDA.

Kapitola Knihovní systém KOHA pojednává o vlastnostech tohoto systému s otevřeným zdrojovým kódem, který se knihovna MDA rozhodla používat. Součástí této kapitoly je SWOT analýza, která odůvodňuje zvolení systému KOHA v knihovně MDA.

Kapitola financování obsahuje stručné údaje o financování knihovny MDA v současnosti.

V další kapitole praktické části je popsán průběh samotné realizace transformace tak, jak byla realizována studenty a zaměstnanci MDA. Součástí této kapitoly je popsání jednotlivých fází popisujících průběh transformace od počátku transformace až po konce působení studentů ÚISK v MDA v rámci kurzu Informační procesy a technologie LS 2016/2017. Katalogizační část procesu transformace je zaznamenána v podkapitole Katalogizační proces přesně tak, jak byl realizován.

Praktickou část uzavírá kapitola Zhodnocení transformace, kde jsou uvedeny výstupy činností studentů 2. ročníku studijního programu Informačních studií a knihovnictví. Dále tato část obsahuje výčet problémů, které ovlivňovaly proces transformace a jejich řešení.

V závěru práce jsou uvedeny možnosti vývoje knihovny MDA a návrhy na budoucí působení a činnost.

2. Teoretická část

2.1. Terminologický úvod

Knihovna

Kulturní, informační a vzdělávací instituce nebo součást instituce, která shromažďuje, zpracovává a uchovává organizovanou sbírku dokumentů a poskytuje knihovnické a informační služby uživatelům s informační, vědeckou, vzdělávací či rekreační potřebou. (Sodomková, 2003)

Spolek

Právnícká osoba, založená minimálně třemi osobami. Činnost spolku může být orientována na veřejně prospěšné cíle směřující vůči veřejnosti nebo zaměřená jen na členy spolku. (SVEJKOVSKÝ & DEVEROVÁ, 2013)

Spolková knihovna

Spolková knihovna je dle slovníku knihovnou neveřejného charakteru, kterou zřizuje a udržuje určitý spolek, a která slouží jeho členům. (Sodomková, 2003)

Provenience

Jedná se o vlastnický záznam či vlastnickou poznámku v knize. Má význam z hlediska historie dotyčné knihy i transmise textů. (Uhlíř, 2003)

2.2. Spolkové knihovny v ČR

V České republice působí mnoho knihoven spolků, nicméně jen velmi málo z nich je řádně evidováno v Registru knihoven Ministerstva kultury. Vzhledem k tomu, že se bakalářská práce zabývá knihovnou MDA, která se k této registraci chystá, jsou v této části řešeny registrované knihovny.

2.2.1. Počátky spolkových knihoven

Působení spolkových knihoven na území České republiky se datuje ke konci 18. století. Jednalo se především o spolky německé. Stejně jako veřejné čítárny a půjčovny působící v 18. století byly tematikou knih orientovány především na německé měšťanstvo, úředníky či nižší šlechtu a nesloužily tedy příliš k českým vzdělávacím a osvětovým cílům. Úkol šířit vzdělanost mezi širokou veřejnost převzaly tedy mimo jiné¹ i knihovny českých čtenářských spolků vznikající počátkem 19. století zejména z iniciativy jednotlivců a na základě individuálních místních okolností. Tyto knihovny spolků měly blízko k programu lidových knihoven. V osvícenském duchu udržovaly a rozvíjely zájem o českou kulturu, stejně tak podporovaly vzdělání místní inteligence.

¹ Další knihovny podporující rozšiřování české vzdělanosti byly školní knihovny, které rozšiřovaly svou činnost k veřejnosti, soukromé knihovny patřící české inteligenci, učitelům, kněžím, uvědomělým spisovatelům a úředníkům. Nebo také knihovny obcí, zakládané ve větších městech a obcích.

2.2.2. Knihovny spolků v současnosti

Knihovny spolků jsou i na počátku 21. století jedním z prvků systému knihoven. Několik z nich je evidováno jako knihovny nabízejících veřejné služby ve smyslu knihovního zákona, konkrétně:

v §4, odst. 1 a odst. 2 knihovního zákona, a jsou zařazeny do Evidence knihoven MK. Sběr materiálů této části, byl ovlivněn převážně rozdílnou mírou profesionality jednotlivých organizací. Z tohoto důvodu jsou některé knihovny rozebrány podrobněji a jiné stručněji

2.2.3. Příklady spolkových knihoven

Cesta domů

Spolek Cesta domů je neziskovou organizací, poskytující registrované zdravotní a sociální služby, zaměřené na nevyléčitelně nemocné a umírající a vzdělávací činnosti v této oblasti, jako je pořádání přednášek a tematických seminářů se zaměřením na paliativní péči, péči o umírající a příbuzné. Dále se Cesta Domů zaměřuje také na pořádání odborných stáží pro pracovníky z řad lékařů, sester, sociálních pracovníků a dobrovolníků, působících v zařízeních, které plánují poskytovat paliativní péči. Cesta Domů také poskytuje odborné poradenství a speciální stáže pro studenty.

Knihovna Cesty domů

Sídlo:

Boleslavská 16, Praha 3

Otevírací doba:

Úterý 9–14 hodin

Středa 13–18 hodin

Čtvrtek 12–17 hodin

Knihovna Cesty domů je knihovnou základní se speciálním fondem, jehož tematická skladba obsahuje dokumenty týkající se umírání a smrti, hospiců a paliativní péče, léčby bolesti, doprovázení umírajících, ošetrovatelské a lékařské péče o terminálně nemocné, duchovních aspektů umírání a sociální práce. (Knihovna Cesty Domů, 2016)

Knihovní fond je stavěn tematicky a v rámci témat abecedně podle názvu. U beletrie je použito abecední stavění podle příjmení autora. Audioknihy, obsažené ve fondu, jsou řazeny dle přírůstkového čísla.

Knihovna poskytuje knihovní služby tak, jak jsou vymezeny v §4 odst. 1 a odst. 2 knihovního zákona. Jedná se zejména o poskytování referenčních, faktografických a bibliografických služeb, MVS.

K dispozici je uživatelům výpočetní technika. Za úhradu knihovna poskytuje zhotovení tiskových rozmnoženin, v souladu s §13 a §30a zákona 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících

s právem autorským. Dále knihovna pořádá výchovné a vzdělávací akce zaměřené na témata korespondující s hlavní činností organizace. (Knihovna Cesty domů, 2009)

Knihovna v současné době využívá knihovní systém Clavius, ale uvažují o přechodu na jiný systém.²

Fungování knihovny je založeno zejména na příjmech z darů a grantů. Oslovované subjekty korespondují se zaměřením knihovny. Byl například využit grant v rámci vzdělávacího programu od MPSV. Získané prostředky byly využity na nákup větší části dokumentů do knihovního fondu.

Knihovna rovněž čerpá prostředky od nadačního fondu Liga proti rakovině. (Knihovna Cesty domů, 2018)

Webové stránky celé organizace a knihovny fungují v doméně www.cestadomu.cz v novém designu od roku 2016. Výsledkem redesignu je uživatelsky použitelný a jednoduchý web, ve kterém se uživatel snadno zorientuje. Text doplňují fotografie z činnosti organizace, které byly uveřejněny se souhlasem rodin vyskytujících se na fotografiích. (Knihovna Cesty Domů, 2016)

Spolek STUD z. s.

Posláním Spolku STUD z. s. je podpora gay, lesbické, bisexuální a transgenderové (dále jen LGBT) menšiny a úsilí o zrovnoprávnění s ostatními členy společnosti. Činnost je převážně orientována na práci s mládeží, tak aby bylo zmenšeno riziko potencionálních patologických jevů v důsledku vyrovnávání se s vlastní sexuální orientací.

Hlavní činností spolku je hájení práv a zájmů LGBT osob, zvyšování informovanosti o této komunitě, napomáhání při hledání vlastní identity, pořádání akcí prezentujících LGBT minoritu, aktivní účast na činnostech v prevenci a boji proti HIV a dalším pohlavně přenosným chorobám.

Ve spolku jsou sdružováni lidé s homosexuální či bisexuální orientací, ale také heterosexuální příznivci.

Queer knihovna

Sídlo:

Bratislavská 215/31, Brno

Otevírací doba: Knihovna nemá pravidelnou otevírací dobu, funguje na základě individuální domluvy s odpovědnou osobou.

² V emailové korespondenci mi bylo sděleno, že v úvahu přichází systém KOHA.

Specializovaný knihovní fond obsahuje zejména dokumenty související s hlavním zaměřením spolku. Jsou zde obsaženy odborné publikace, beletrie se zaměřením na LGBT, lidskou sexualitu, soužití partnerů a poezie tematicky laděná do charakteru fondu.

Řazení:

Knihovna v současnosti nevyužívá žádný knihovní systém.

Webová stránka knihovny se nalézá pod doménou spolku STUD. Je poměrně stručná a poskytované informace vypovídají, že knihovna funguje zejména na individuálním přístupu ke čtenáři. Ve spodní části stránky je k dispozici seznam dokumentů obsažených v knihovním fondu, neboť, jak je výše uvedeno, knihovna nedisponuje s knihovním softwarem.

Lastavica z.s.

Knihovna Lastavica je vzhledem k jazykové bariéře charakterizována jen prostřednictvím informací zjištěných z výzkumu na místě. Výzkum byl prováděn jen vizuálně, neboť se na místě nenacházela pověřená osoba, třebaže jsem přišla v otevíracích hodinách. Bohužel ani zanechání mého kontaktu s prosbou o zjištění potřebných informací nevedlo k většímu zdaru.

Lastavica z.s. je spolek sdružující občany zemí bývalé Jugoslávie. Spolek pořádá akce zaměřené na kulturu balkánských zemí.

Knihovna Lastavica z.s.

Sídlo: Opletalova 926/16, Praha 1

Knihovna se nachází na adrese klubu Lastavica z.s. v uzpůsobené místnosti. Místnost je vybavena kobercem, křeslem, lampou a regály. Místnost působí na potencionálního čtenáře velmi pokojně. Své služby poskytuje členům klubu Lastavica. Knihy jsou řazeny abecedně a půjčování je umožněno jen prezenčně. Orientace na webových stránkách je komplikovanější kvůli jazykové bariéře, neboť na stránkách není možnost přepnutí do jiného jazyka.

Skandinávský dům

Severský dům z. s. nezisková organizace, která se snaží prezentovat kulturu severských zemí a zprostředkovávat informace o severské kultuře, prostřednictvím literárních akcí, přednášek, promítáním filmů, koncertů a dalších tematicky zaměřených společenských akcí.

Knihovna Skandinávského domu

Sídlo: Dejvická 3, Praha 6

Otevírací doba: PO- 15:00 -20:00

ČT- 13:00 – 17:00

Knihovní fond se specializuje převážně na severskou beletrii v originále, ale i přeloženou do češtiny. Fond obsahuje i odbornou literaturu týkající se zejména historie nebo průvodce po severských státech.

Knihovna skandinávského domu používá od první poloviny roku 2008 knihovní software Clavius, na který získala finanční prostředky prostřednictvím grantu od MK ČR. Knihovní katalog, je veřejně přístupný od roku 2013 (Knihovna Skandinávského domu, nedatováno)

Knihovní fond je řazen tematicky a v rámci témat abecedně.

2.3. Masarykova demokratická akademie

2.3.1. Charakteristika organizace

Současná Masarykova demokratická akademie je nástupnickou organizací Dělnické akademie, která působila na území České republiky mimo stranickou strukturu české a později československé sociální demokracie. Tato sociálně demokratická osvětová a vzdělávací instituce byla založena z iniciativy T.G. Masaryka a J. Steinera jako Dělnická akademie. Hlavním cílem organizace byla emancipace českého dělnictva. (Tomeš, 2013, p. 235)

Hlavní aktivitou organizace je tvorba soustavné přednáškové činnosti. Mimo to je také garantem všech vzdělávacích aktivit ČSSD. Od roku 2010 působí jako garant Akademie sociální demokracie. (Tomeš, 2013, p. 235)

Mimo hlavní pražské ústředí sídlící v ulici Hybernská na Praze 1, má i síť klubů napříč celou Českou republikou. Cílem činnosti klubů MDA je přispívat k naplnění účelu MDA a ke zpřístupňování činnosti MDA veřejnosti v rámci stanovené územní působnosti (Představenstvo, 2017)

Jedná se zájmové sdružení, jehož činnost je upravována zákonem číslo 83/1990 Sb. O sdružování občanů.

2.3.2. Založení Dělnické akademie

Vzniku organizace napomohlo nové postavení sociálně demokratické strany, kdy strana získala všeobecné a rovné hlasovací právo. Její členové rovněž poprvé zasedli v Rakousko-Uherském parlamentu ve Vídni. Tehdy strana pochopila, že se její vliv a rozsah činnosti mnohonásobil a přijala myšlenku, že je nutné věnovat se kulturní výchově a vzdělávání svých členů. Organizace byla založena 27. září 1896 ustanovujícím sjezdem valné hromady Dělnické akademie v sále Typografické besedy v Praze, za účasti 360 delegátů. (MDA, 2017)

Prvním předsedou byl zvolen právě Josef Steiner a jednatelem Antonín Svěcený. V prvních vzdělávacích kursech na počátku činnosti působili jako učitelé zejména prof. dr. Masaryk, dr. Edvard Koerner, dr. Herben, F. V. Krejčí, Vilém Černý, bratři Antonín a Alois Hajnové, JUC. F. Soukup, MUDr. Beneš a Josef Pelcl (Bárta, 2016)

2.3.3. Vývoj a činnost akademie od doby vzniku po současnost

Od roku 1896 do 1948

První plán činností akademie byl uveřejněn již 20. října 1896 v časopise „Právo“ profesorem a pozdějším prezidentem T. G. Masarykem a sklářským dělníkem, pozdějším redaktorem časopisu Heslo, Sociální demokrat, Právo lidu a Dělnické listy Josef Steinerem (ČSSD, 2013) ti jsou také považováni za iniciátory vzniku Dělnické akademie. (Tomeš, 2013, p. 236) Hlavní myšlenku a poslání vystihuje T. G. Masaryk již jako Československý prezident v dopise adresovanému právě Dělnické akademii k třicetiletému výročí od založení organizace v roce 1926. „[...]Při dělnické akademii šlo mně nejen o popularizaci věd, nýbrž o vyšší politické vzdělání.“ V tomto dopise rovněž zmiňuje myšlenku Marxe a Engelse, která koresponduje s hlavní myšlenkou Dělnické akademie, a sice aby dělnictvo převzalo od filosofů kulturní vedení společnosti (Soukup, 1938, p. 1614).

Činnost akademie se především specializovala na pořádání přednášek, diskuzí a kurzů. Vybudovala také Vyšší školu socialistické práce v Praze, Vyšší dělnickou lidovou školu na Kladně a další odborné školy v Plzni, Brně a Moravské Ostravě. V rámci akademie byl založen tělovýchovně zaměřený odbor, ze kterého vznikly v roce 1897 Dělnické tělocvičné jednoty. V období meziválečném byla centrem levicové demokratické inteligence a pomáhala německému a rakouskému demokratickému exilu v Československé republice. Podílela se na přípravách manifestu „Věrní zůstaneme“ a obraně republiky před fašistickým hnutím. Během německé okupace, byla činnost akademie zastavena. K znovuoobnovení činnosti došlo opět až po skončení 2. světové války, tedy v roce 1945. Kvůli politické situaci v roce 1948 splynula se Socialistickou akademií. (Tomeš, 2013, p. 235)

Od roku 1991 do roku 2009

Na činnost Dělnické akademie bylo navázáno až v únoru 1991 Masarykovou dělnickou akademií. Masarykova dělnická akademie obnovovala svou činnost na pozadí hlubokých a v překotném tempu probíhajících změn (Bárta, 2009) Tomeš označuje Masarykovu dělnickou akademii jako „[...] nástupnickou organizaci Dělnické akademie, ustanovenou roku 1991 a snažící se působit v intencích tradic a odkazu své předchůdkyně.

V prosinci 1990 registrovalo ministerstvo vnitra stanovy Masarykovy dělnické akademie. Orgánem akademie se stalo valné shromáždění členů čítající dvanáctičlenné představenstvo rozhodující o koncepčních otázkách. Shromáždění se sešlo 12. února 1991 za účasti 88 osob. (Bárta, 2009) Ředitelem byl zvolen Dalibor Plichta, který ve své funkci působil až do roku 1993. (Tomeš, 2013, p. 236)

Masarykova akademie, obnovovala svou činnost jen s obtížemi. Po osmi měsících od svého ustanovení upravila stanovy. Zavedla se funkce předsedy i místopředsedy představenstva a také odbočky akademie, tvořící její regionální strukturu s vlastní právní subjektivitou. (Bárta, 2009)

Bárta dále poznamenává, že představenstvo mělo svou představu o zaměření vzdělávací činnosti akademie. Uvědomovalo si, že Masarykova dělnická akademie není jednolitá, že se v ní sešli lidé s různými životními zkušenostmi a odlišnou politickou minulostí.[...] Při volbě přednášejících se proto neomezovali jen na reprezentanty jednoho myšlenkového směru. Nicméně skupina osob, která svou autoritou získala v představenstvu a v pevném jádru návštěvníků akcí největší vliv, formovala základní zaměření činnosti akademie v Praze a dala jí tvář.

Působení Masarykovy demokratické akademie od roku 2009 do roku 2017

Masarykova demokratická akademie působí v současné době jako vzdělávací instituce sociálně demokratického hnutí (MDA, nedatováno). Spolupracuje zejména s odbornou složkou ČSSD, a také s partnerskými organizacemi jako je Centrum globálních studií, Ekumenická akademie Praha, Evropské hnutí v České Republice, Friedrich-Ebert-Stiftung, Foundation for European Progressive Studies, Křesťansko-sociální platforma ČSSD, Mladí sociální demokraté, S&D frakce v Evropském parlamentu, Sociálnědemokratické ženy, Zahraniční oddělení ČSSD, Zvonečník - ekologická platforma ČSSD. (Masarykova Demokratická Akademie, 2009)

2.4. Podmínky pro zřízení spolkové knihovny

Tato část je věnována klíčovým bodům při budování spolkové knihovny, a právnímu ukotvení pro provozování knihovny, základním listinám, poskytovaným službám, knihovnímu fondu, automatizovanému systému a financování.

2.4.1. Právní ukotvení veřejné spolkové knihovny

Podmínky pro zbudování veřejné knihovny se řídí zákonem O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb 251/2001 Sb. (dále jen „knihovní zákon“). Knihovní zákon je účinný od 1. ledna 2002. Předmětem úpravy jsou knihovny poskytující veřejné knihovnické a informační služby. (Česko, 2001, p. §1)

Zákon upřesňuje podmínky pro poskytování služeb i podmínky pro evidenci knihoven. Dále také typologii základních druhů knihovnických institucí, upřesňuje principy meziknihovnických služeb a možnosti čerpání podpory z peněžních prostředků státního rozpočtu, podmínky nakládání s knihovním fondem i sankce za nedodržení stanovených předpisů. (Česko, 2001)

2.4.2. Základní dokumenty

Základní dokumenty oddělují knihovnu od ostatních institucí a jsou předepsány zákony. Vymezení je v případě knihovny jak právní, tak i hospodářské. Stanovují předmět činnosti a určují základní pravidla vztahů s dalšími subjekty. Počet základních dokumentů, které knihovna musí vlastnit určuje více faktorů. Jedná se zejména o rozsáhlost knihovny a jejího působení, účelu působení a organizační strukturu.

Začleněním knihovny do Evidence knihoven přináší výhody, jako je možnost zažádání o dotaci z peněžních prostředků státního rozpočtu, státních finančních aktiv či Národního fondu. (Česko, 2000, p. §37) ve znění pozdějších předpisů (§ 15 knihovního zákona). Další výhodou je možnost při revizi knihovního fondu využít výjimku stanovenou zákonem o účetnictví (Česko, 1991, §22a) a s ohledem na právní autorskou ochranu sjednává za knihovny vedené v Evidence knihoven Národní knihovna ČR smlouvy s ochrannými autorskými organizacemi, dále také zastupuje tyto instituce při jednání s kolektivními správci autorských práv ve věci úhrady odměn za užití autorských děl. (Česko, 2001, p. §9)

Zřizovací listina

Jedná se o nejdůležitější dokument, který na žádost knihovny o zřízení vydává Ministerstvo Kultury a potvrzuje tím zřízení knihovny a z právního hlediska se jedná o doklad dokazující existenci. Zřizovací listina upravuje základní účel a předmět hlavní činnosti knihovny, majetek, se kterým je příslušná hospodařit, určuje statutární orgán a statut organizace. Takto zřízená knihovna by měla být vedena ve veřejném rejstříku.

Knihovní řád

Knihovní řád je stěžejní interní norma upravující podmínky pro poskytování služeb knihovny, včetně práv a povinností uživatelů knihovny, a měl by být trvale přístupný všem uživatelům knihovny. Povinnost vydat knihovní řád a uvést podrobnosti o poskytování knihovnických a informačních služeb je dána knihovním zákonem (Česko, 2001, p. § 4. odst. 7) Knihovní řády jednotlivých knihoven se

mohou lišit, neboť každá knihovna jedná ve vydávání knihovního řádu jako samostatná instituce s větší variabilitou podmínek pro poskytování služeb.

Vzorový knihovní řád, podle kterého knihovny mohou zhotovit svůj je k nalezení na stránkách Národní knihovny ČR³.

Knihovní řád se odesílá na Ministerstvo kultury spolu s žádostí o zařazení do Evidence knihoven České republiky⁴

2.4.3. Služby knihoven

Poskytování veřejných a informačních služeb tvoří podstatu veřejné knihovny. Tyto služby jsou poskytovány všem bez rozdílu a zejména bezplatně. V případě spolkových knihoven mohou být poskytované služby mírně omezeny, ale pokud jsou zapsány v Evidenci knihoven MK, mají povinnost poskytovat služby uvedené v § 4 ods. 1) a 2) Knihovního zákona, kde je uvedena i jejich definice stejně, jako jsou zde stanoveny služby, za které je knihovna oprávněna požadovat skutečnou náhradu vynaložených prostředků.

Jedná se o služby zpřístupňování knihovních dokumentů, ať již z vlastního fondu knihovny, nebo prostřednictvím meziknihovních služeb, poskytování ústních bibliografických, referenčních či faktografických informací a rešerší a zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů a internetu. Výjimkou jsou služby taxativně vymezené v §4 odst.. 2. Zde se jedná o služby spočívající ve zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny, které mají povahu rozmnoženin zvukového či zvukově obrazového záznamu (Česko, 2001). Dále pak služby zpřístupňující knihovní dokumenty z knihovních fondů jiných knihoven zprostředkováním jejich rozmnoženin v rámci meziknihovních reprografických služeb a zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů knihoven v rámci mezinárodních meziknihovních služeb. (Česko, 2001, p. §4 odst.2) Služby uvedené v §4 ods.3 Knihovního zákona není knihovna povinna vykonávat. Pokud se tak děje, je dle zákona rovněž oprávněna požadovat skutečnou náhradu vynaložených prostředků za administrativní úkony. Jedná se o služby jako je umožnění přístupu k placeným informacím na internetu, kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti, vydávání tematických publikací, poskytování reprografických služeb a

³ http://intra.nkp.cz/o_o_knihovnach/Legislativni_dokumenty.htm

⁴ Evidence knihoven

Začleněním knihovny do Evidence knihoven přináší výhody, jako je možnost zažádání o dotaci z peněžních prostředků státního rozpočtu, státních finančních aktiv či Národního fondu. (Česko, 2000) ve znění pozdějších předpisů (§ 15 knihovního zákona) Další výhodou je možnost při revizi knihovního fondu využít výjimku stanovenou zákonem o účetnictví (Česko, 1991) A s ohledem na právní autorskou ochranu sjednává za knihovny vedené v Evidenci knihoven Národní knihovna ČR smlouvy s ochrannými autorskými organizacemi, dále také zastupuje tyto instituce při jednání s kolektivními správci autorských práv ve věci úhrady odměn za užití autorských děl. (Česko, 2001)

poskytování písemných bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší (Česko, 2001, p. §4 odst.3).

Zákonem jsou tedy stanoveny činnosti, které knihovna poskytuje, nicméně v zákoně ani žádné vyhláše již nejsou uvedeny kvantitativní a kvalitativní indikátory jejich povinné kvality. Aby byl stanoven určitý standard v poskytování služeb, byl vydán Ministerstvem kultury Metodický pokyn k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky (Ministerstvo kultury ČR, 2015) vycházející ze standardů Manifestu IFLA/UNESCO o veřejných knihovnách.⁵

Doporučení v něm obsažená jsou pro knihovny provozované obcí či krajem, nicméně z hlediska nastavení určitého standardu by měly být v určité míře metodickým pokynem i pro knihovny provozované sdružením či zájmovou institucí s ohledem na velikost a prostředky organizace.

Veškeré poskytované služby a podmínky, za jakých jsou tyto služby poskytovány, je knihovna povinna uveřejnit v knihovním řádu.

2.5. Knihovní fond

Jedná se o celou sbírku, kterou knihovna zpřístupňuje veřejnosti. V celém souboru bývají obsaženy veškeré typy dokumentů. (Drobíková, 2016)

Knihovní fond spolkových knihoven bývá zpravidla ovlivněn charakterem instituce, pod kterou knihovna působí.

V knihovním zákoně je knihovní fond charakterizován jako cíleně vytvářený, zpravidla průběžně doplňovaný a uspořádaný soubor knihovních jednotek určité knihovny, který je odborně zpracovaný, optimálně uložený a zpřístupňovaný uživatelům (Česko, 2001, p. §2a).

Na knihovní fond lze nahlížet z hlediska typologie dokumentů, uživatelského určení a organizace fondu. Celková rozsáhlost knihovního fondu určuje i periodicitu revidování fondu, která je stanovena knihovním zákonem. V případě menších spolkových knihoven, kdy jejich knihovní fond nepřesahuje 100 000 knihovních dokumentů, se jedná o povinnou revizi jednou za pět let. Z revize knihovního fondu je knihovna povinna vytvořit zápis, jehož náležitosti stanovuje právní předpis⁶.

2.5.1. Typologie dokumentů

⁵ Český překlad Manifestu IFLA/UNESCO publikován pod názvem Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven

⁶ Vyhláška Ministerstva kultury k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb § 7

Z hlediska typologie dokumentů pro stavění fondu je důležité dělení podle atributů formy vycházení a druhu nosiče. V případě spolkových knihoven se speciálním fondem se bude jednat o menší množství než v případě knihoven veřejných, nicméně i v tomto případě je rozdělení dokumentů podle typologie dokumentů nezbytné.

- Knihy

Rukopisný, tištěný či jakýmkoliv způsobem rozmnožený dokument, tvořící výtvarný a myšlenkový celek který je graficky a knihařsky zpracován do formy svazku. (ODLIS, 2004-2014)

- Periodika

Dokument, který vychází pod stejným názvem a v jednotné grafické úpravě v pravidelných intervalech, minimálně dvakrát ročně. Zaměření i program dokumentu je předem určený a neměnný. (Česko, 2000, p. § 3a)

- Speciální dokumenty

Jakýkoli jiný druh dokumentu než knihy. Jedná se například o rukopisy, hudebniny, mikrografické dokumenty, kartografické, audiovizuální a elektronické dokumenty. (ČSN, nedatováno)

2.5.2. Uživatelské určení

Uživatelským určením se rozumí, specifikace uživatele s jeho informačními potřebami a požadavky. Uživatelem knihovny se podle Švejdy ve slovníku TDKIV rozumí osoba využívající knihovnické služby.

Toto určení knihovna využívá pro vytvoření konkrétnějšího profilu celkové skupiny uživatelů, za účelem poskytnutí služeb, které by nejvíce odpovídaly požadavkům ze stran čtenářů.

Uživatelé spolkových knihoven patří zpravidla do zájmového okruhu instituce, pod kterou knihovna působí. Uživatelské určení knihovny je tedy zpravidla ovlivněno charakterem instituce, od kterou knihovna působí.

2.5.3. Organizace fondu

Jedná se o souhrn odborných činností, které spočívají v pořádání a stavění knihovního fondu. (ŠNÝDR, 2003) Tento termín lze uchopit i v širším úhlu a lze do něj zařadit i architekturu celé budovy, vybavení a systém ochrany fondu.

2.5.4. Stavění knihovního fondu

Stavění příručního knihovního fondu se dělí všeobecně na věcná a formální. Záleží na každé knihovně, jaký typ řazení zvolí. Toto řazení je nutno zvolit s ohledem na charakter, rozsah a intenzitu využívání

knihovny čtenáři. Na základě průzkumu, který byl proveden mezi spolkovými knihovnami, byly zhodnoceny jako relevantní typy řazení tyto:

Věcné-	tematické
	systematicko- abecední
	systematicko-pořadové
Formální-	abecední
	názvové

Věcné- tematické stavění, zde funguje na principu shlukování tematicky shodné nebo příbuzné literatury.

Jelikož některé spolkové knihovny nemají specializovaný fond, je možné z věcného třídění použít i systematicko- abecední stavění, kdy jsou dokumenty rozděleny do vědních oborů a dále se řadí do abecedního pořadí. Také je možné použít systematicko- pořadové stavění, kdy jsou dokumenty v rámci oborů řazeny podle toho, v jakém pořadí byly do knihovny získány.

Z formálního stavění by bylo možné pro spolkové knihovny použít řazení abecední i názvové ale je důležitá podmínka přesné kontroly, jako v případě věcného systematicko-abecedního stavění. Neboť v případě abecedního stavění jsou dokumenty řazeny podle jména autora nebo prvního písmene v názvu u anonymních děl. V názvovém stavění je řazeno pouze podle názvu.

2.6. Knihovní systém

Pro současnou společnost je charakteristická vysoká míra integrace komunikačních a informačních technologií. (JONÁK, 2003) Knihovny jakožto paměťové instituce zaznamenaly silný rozvoj informačních technologií především v posledních 25 letech. Tento rys je známý pod názvem automatizace knihoven. Největší změna, která díky automatizaci knihoven nastala je především změna v popisu dokumentů, vyhledávání, uchovávání a půjčování. S rozvojem internetu se otevřely i možnosti týkající se elektronických katalogů se vzdáleným přístupem. Díky automatizaci knihovnických institucí a procesů s ní souvisejícími se stal knihovní software, umožňující správnou správu automatizace, nedílnou součástí všech knihovnických institucí.

Spolkové knihovny se v otázce používání knihovního systému liší. Na základě průzkumu, který byl při psaní této bakalářské práce prováděn, lze říci, že na každou spolkovou knihovnu je nutno pohlížet individuálně, neboť se jedná o velmi variabilní knihovnické prostředí. A každá knihovna má jiné podmínky, požadavky a možnosti. Vyskytují se spolkové knihovny s proprietárním knihovním

systémem, otevřeným knihovním systémem, stejně tak i knihovny bez knihovního systému, jako například knihovna spolku STUD z.s..

2.6.1. Typy knihovních systémů

Pro správnou správu automatizovaného knihovního systému je nutností používat aplikační software provozního typu. Tento software je určený k automatizaci procesů realizovaných v knihovně. Pro knihovní systémy je typická modulární struktura. Záleží na každé knihovně, jaké moduly od distributora zakoupí. Zpravidla se kupují modely, jako je akvizice, který je určen pro evidenci objednávek, evidenci faktur, a také přehled akvizičního plánu knihovny. (Stöcklová, 2014) Modul katalogizace slouží k vytváření bibliografického popisu knihovních dokumentů, a také k evidenci jednotlivých jednotek v daném knihovním fondu. Tento modul bývá často propojen s OPACem. Modul MVS podporuje procesy nezbytné při meziknihovní výpůjční službě, jako je tvorba a přijímání požadavků, komunikace mezi knihovnami, prolongace či urgency. Vzhledem k jinému pohledu na dokumenty typu seriály, bývá nezbytný i modul správy seriálů, který vede evidenci, cirkulaci dokumentů a další záznamy nezbytné pro práci se seriály. (Kučerová, 2003). S ohledem na filosofii knihovnictví obsahují systémy rovněž nástroje pro zapojení do knihovnické sítě a komunikaci s externími zdroji. (KTD, 2003)

Proprietární knihovní systém

Jedná se o komerční software, který majitelé autorských práv k produktu pro uživatele zpoplatnili. Tyto proprietární nebo-li také uzavřené systémy jsou opatřeny licencí, kterou je nutno pro využívání softwaru zakoupit.

Pokud tedy knihovna zvolí využívání proprietárního softwaru, musí zakoupit práva k jeho používání. Prodejci takových softwarů zpravidla omezí počet zařízení, na které je možno zakoupený software instalovat. Zejména prostřednictvím různých technických metod, jako je sériové číslo, klíč k softwaru či ochrana proti zkopírování softwaru. Tyto opatření znemožní uživateli šíření zakoupeného produktu na další počítače a instituce jsou tedy nuceny zakoupit například rozšířenou verzi licence. (Bellevue Linux Users Group, 2006) Jedná se o běžně praktikovanou politiku firem, vyvíjející proprietární systémy, která snižuje institucím možnost ovlivnit budoucí směřování a vyvíjení softwaru. Některé instituce mohou považovat jako nevýhodu také takzvané proprietární uzamčení, neboli vendor lock-in. Jedná se o uzavření transakčních údajů a metadat do systému. Toto uzavření následně znemožňuje distribuci těchto dat do dalších systémů. (Techopedia, 2018)

Knihovní systém s otevřeným zdrojovým kódem

Otevřený knihovní software neboli open source systém či systém s otevřeným zdrojovým kódem. Dostupnost zdrojového kódu s licenčním ujednáním poskytuje uživatelům možnost využít software

pro libovolné účely, právo studovat funkci programu, uzpůsobovat software dle svých požadavků a právo dále šířit kopie původního či pozměněného programu, je alternativou k proprietárnímu systému. (Havlová, 2003) Některým menším knihovnám může vadit vyšší pořizovací cena proprietárních systémů nebo také výše zmíněný fakt, že knihovna nemůže ovlivnit a spolupracovat na dalším vývoji systému. V České republice fungují na vysoké úrovni dva open source systémy a sice Evergreen, který využívá například knihovna Jabok (Cerňňáková, 2017) nebo systém KOHA, pro který se rozhodla i Knihovna Masarykovy demokratické akademie. Této volbě knihovního systému se budu blíže věnovat v praktické části této bakalářské práce.

2.7. Financování

Spolkové knihovny patří mezi organizace, jejichž činnost není vykonávána za účelem zisku, ale za účelem dosažení užitku veřejnosti. Základem financování každé knihovny je finanční rozpočet, který stanovuje zřizovatel. Mimo to může knihovna získat finance nad rámec finančního rozpočtu. Toto financování knihovny bývá označováno jako vícezdrojové. Je možné jej dělit dle charakteru instituce, která finance poskytne, na veřejné a soukromé (Dilhofová, et al., 2013, p. 13).

Prostřednictvím zmiňovaného financování získá knihovna větší rozsah finančních zdrojů, díky kterým může probíhat zkvalitňování poskytovaných knihovnických a informačních služeb veřejnosti.

Finanční prostředky získávané nad rámec finančního rozpočtu mohou knihovny čerpat z veřejných rozpočtů, dotací od jiných subjektů, vlastní doplňkové činnosti či z darů fyzických a právnických osob. (Dilhofová, et al., 2013, p. 13)

2.7.1. Dotace a granty

Dotace a granty jsou peněžní prostředky poskytované od jiných subjektů. V případě dotací se jedná o peněžní prostředky ze státního rozpočtu a samosprávních celků. Dotaci i grant je možno charakterizovat jako přidělení jednorázových finančních prostředků (na základě vypsané soutěže) na konkrétní účel, který se z hlediska veřejného prospěchu jeví nanejvýš užitečný (Vejsadová, 2005). Hlavní podmínkou programového financování prostřednictvím dotací či grantů je zpracování projektu, jehož prostřednictvím může dojít k čerpání prostředků na konkrétní účel.

Díky zápisu do evidence mohou i spolkové knihovny využít tyto možnosti čerpání financí poskytované Ministerstvem Kultury. (Česko, 2001) Spolkové knihovny také mohou čerpat z peněžních prostředků vypisované příslušným ministerstvem pod které spadá hlavní oblast jejich činnosti.

Programy Ministerstva kultury ČR podporující činnost knihoven

Veřejné informační služby knihoven

Projekt Veřejné informační služby knihoven byl schválen usnesením vlády České Republiky v roce 2000 č. 351 o Koncepci státní informační politiky ve vzdělávání s cílem inovovat služby knihoven

s využitím informačních technologií. Tuto formu podpory mohou využít evidované knihovny, spolky, jejichž hlavním účelem je knihovnická a informační činnost.

Jednotlivé podprogramy:

VISK 1 - Koordinační centrum programu a implementace Koncepce rozvoje knihoven v ČR

VISK 2 - Mimoškolní vzdělávání knihovníků v oblasti ICT

VISK 3 - Informační centra knihoven

VISK 5 - RETROKON

VISK 6 - Memoriae Mundi Series Bohemica

VISK 7 - Kramerius

VISK 8 – Informační zdroje

Linie A - Zajištění dostupnosti informačních zdrojů formou multilicencí

Linie B – Zpřístupnění informačních zdrojů prostřednictvím Jednotné informační brány, oborových informačních bran a Centrálního portálu knihoven.

VISK 9 – CASLIN a Národní autority ČR

Výše poskytnutých dotací za posledních pět let

Knihovna 21. století

Pro tento dotační program jsou každoročně vyhlašovány výběrová řízení se stejnojmenným názvem. V současné době je Knihovna 21. století (dále jen K-21) zaměřena na znevýhodněné skupiny. Konkrétně se jedná o podporu práce s národnostními menšinami a integraci cizinců, podporu všeobecné dostupnosti knihovnických služeb pro občany se zdravotním postižením. Dále je také podporována kulturní, výchovná a vzdělávací činnost.

2.7.2. Evropské fondy

Se vstupem ČR do EU se otevřela možnost čerpat nejen z národních dotačních programů, které jsou vypisovány Ministerstvem kultury, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy či Ministerstvem pro místní rozvoj, ale i z dotačních programů vypisovaných EU. Příkladem takovýchto projektů mohou být Fondy Evropské unie s příslušnými odpovídajícími operačními programy.

2.7.3. Nadace a nadační fondy

Nadace fungují jako účelová sdružení majetku (spadají mezi tzv. fundace⁷). Zakládají se za určitým účelem s určitým cílem. Cíl může být označen jako veřejně prospěšný, pokud spočívá v podpoře obecného blaha a je podporován zejména rozvoj, stejně tak dobročinný spočívá-li v podpoře určitého okruhu osob určených jednotlivě či jinak. (Česko, 2012, p. §306 odst. 1))

2.7.4. Dárcovství

Další možností vícezdrojového financování je přijímání darů. Dárcovství charakterizuje Bačuvčík ve své knize Marketing neziskových organizací, jako nezištně motivovanou podporu, za kterou dárci neočekává zpětnou materiální či nemateriální odměnu. Důvodem pro poskytnutí daru může být nanejvýš osobní uspokojení dárce či navýšení občanské prestiže.

Dary mohou být poskytovány finanční formou nebo se může také jednat o tzv. hmotné dary.

Poskytování hmotných darů v prostředí knihoven je považováno za standardní praxi. Jedná se o dary zpravidla ve formě knih či jiných publikací. Darování celých knižních sbírek je také poměrně častým jevem⁸.

2.7.5. Sponzoring

V praxi velmi často dochází k zaměňování pojmu sponzor a dárci. Nicméně se jedná o dva naprosto odlišné pojmy. Rozdíl ve sponzoringu a dárcovství spočívá zejména v tom, že sponzor očekává oplátkou výhody pro svou organizaci.

2.7.6. Dobrovolnictví

Dobrovolnická práce, která je hojně rozšířená v neziskovém sektoru, je založena na principu darování práce, času a znalostí bez nárokování odměny.

Dobrovolnická práce může být mnohdy ceněna více než finanční podpora či hmotné dary, neboť dobrovolníci mohou přímo realizovat služby organizace a jejich znalosti a praktické zkušenosti mohou být cenným kapitálem podporované organizace (Bačuvčík, 2011, p. 128)

2.7.7. Vlastní činnost

Knihovna může získávat prostředky také svou aktivní činností. Tato činnost může být praktikována prostřednictvím pronájmu prostor, počítačů, pořádáním kulturních akcí, prodejem vstupenek na kulturní akce za předem smlouvenou provizi a dalších podobných akcí. Podnikatelské činnosti jsou jednou z vypovídajících hodnot o způsobu vedení kreativního managementu knihovny, neboť typy činností, které knihovna může za poplatek provozovat, nejsou pevně stanoveny. (Česko, 2001, p. § 4 odst. 3.)

⁷ Fundace je právnická osoba vytvořená majetkem vyčleněným k určitému účelu. Její činnost se váže na účel, k němuž byla zřízena. (Česko, 2012, pp. §303-401)

⁸ Díky takovýmto darům prakticky vznikl základ pro knihovnu MDA.

3. Praktická část

Cílem praktické části práce je popsání realizace transformace knihovny Masarykovy demokratické akademie tak, jak probíhala v letech 2017-2018. Podíleli se na ní zaměstnanci spolu se studenty Ústavu informačních studií a knihovnictví

3.1. Popis vstupního stavu na začátku roku 2017

Na začátku roku 2017, kdy došlo k první návštěvě studentů ÚISK se v knihovně nacházely utříděné knihovní jednotky s klasifikací. Knihovní jednotky, odpovídající plánované podobě knihovního fondu, byly vybírány na základě historického přínosu a případné unikátnosti.

Rovněž již byl navázán kontakt se Souborným katalogem prostřednictvím emailu, který je pro zájemce o přispívání do Souborného katalogu ČR uveřejněn. Tento email obsahoval nezbytné údaje tj. název knihovny a siglu. (Národní knihovna ČR, 2015) Poté byl správcem katalogu přidělen login a heslo pro vstup do Souborného katalogu ČR.⁹ Po obdržení těchto údajů, byla knihovna povinna odeslat vzorek zhruba padesáti zkatologizovaných záznamů,

Výše zmiňované práce byli prováděny dostupnými lidskými zdroji. Jednalo se zejména o zaměstnance kanceláře, kteří pro tuto činnost byli pro určitý čas přiděleni. Jedná se o 2-3 osoby.

Na základě schůzek uskutečněných ještě před působením studentů v MDA, byla vytvořena razítka, která se používala při katalogizaci. Výsledkem těchto schůzek nebyl jen vznik razítek, ale rovněž i domluvení podmínek a termínů pro práci studentů na budování knihovny MDA.

3.2. . Prostory knihovny

3.2.1. Umístění budovy

MDA s knihovnou se nachází v Lidovém domě známém také pod názvem Loyovský palác na adrese Hybernská 1033/7 Praha 1.

⁹ Souborný katalog ČR je projekt Národní knihovny, který soustřeďuje údaje o dokumentech nacházejících se ve fondech českých knihoven a institucí. Shromažďuje údaje o českých i zahraničních monografiích, speciálních dokumentech a seriálech. Má i samostatnou databázi článků. Ve vyhledaném záznamu se nachází informace o dostupnosti dokumentu včetně signatury a knihovně vlastníci daný dokument. Informace o knihovně vlastníci dokument je vyjádřena siglou a zkratkou knihovny. (SK ČR, 2015) Knihovna MDA přispívá do souborného katalogu.

Pokud bychom vycházeli ze Standardů pro dobrou knihovnu, bylo by umístění Lidového domu hodnoceno kladně. Budova je umístěna 194 metrů od budovy Masarykova nádraží i od nejbližší stejnojmenné zastávky tramvají 3,5, 6, 7, 13,14,15, 24 a 26 přičemž docházkový čas je zhruba 2 minuty od obou těchto stanic hromadných dopravních prostředků.¹⁰

3.2.2. Architektura budovy

Tento palác, současné sídlo ČSSD, nechal zbudovat kníže Jan Antonín

Fotografie 1 Knihovní regál v hlavní části knihovny

Losy z Losinthalu. (VLČEK, 2004) Budova byla postavena podle plánu architekta Carla Lurago¹¹ mezi lety 1651-1657 v raně barokním stylu (Melville, 2016). Tento původně raně barokní palác s pravidelným čtyř křídlovým půdorysem a rozlehlým nádvořím zasahuje zadním traktem až do ulice v Celnici. Majitel Jan Křtitel Plonner - pražský obchodník - dal jej přestavět v roce 1787 do klasicistního stylu. Tuto přestavbu vedl architekt Filip Heger. (Vlček, 2016)

3.2.3. Prostory knihovny

Fotografie 2 Studovna v MDA

Knihovna se nachází v 1. patře v kancelářích MDA. Prostory knihovny jsou v době výzkumu na místě¹² rozděleny do dvou částí. První část tvoří velká místnost, kde se nacházejí i pracovní stoly zaměstnanců knihovny MDA a druhá část knihovny se nachází v budoucí studovně.

Hlavní část kanceláří s půdorysem 820,5x 158cm o výšce 420cm je situována jižně se čtyřmi okny o rozměrech 120 x 220cm do rušné

¹⁰ Tento fakt byl zjištěn přímým výzkumem na místě.

¹¹ Carlo Lurago (1615-1684) Italský architekt a sochař. Do Prahy přišel v roce 1838 a pracoval převážně pro jezuitský řád, pro který navrhl i plány pro úpravu Klementina, dnešní budova Národní knihovny ČR na Mariánském náměstí v Praze. Mimo Prahy působil i Polsku, Německu a Rakousku.

¹² Jedná se o výzkum v delším časovém horizontu (od června 2017 do března 2018)

ulice Hybernská. Studovna o rozměrech 730cm délky a 370cm šíře je příhodně umístěna v klidnější části se dvěma okny o rozměrech 120 x 220cm situovanými do rozlehlého nádvoří nacházejícího se severním směrem. Studovnu je plánováno využít, jako hlavní badatelskou místnost pro čtenáře a ke studiu prezenční literatury.

Ve všech prostorách je zvolena výmalba bílé barvy. K celkovému osvětlení jsou použity standardní zářivky. Místní osvětlení vyřešeno zatím není. Podlaha je pokryta zátěžovým kobercem tmavé barvy.

3.2.4. Vybavení knihovny

V době výzkumu na půdě MDA byly dokumenty uloženy v různých typech kancelářských skříní z lišované dřevotřísky o různých rozměrech výšky i šířky a jedné větší vestavěné skříní.

Vybavení prostor je zatím provizorní. V několika příštích měsících je plánována změna způsobu uložení knih. Konkrétně se jedná o pořízení vhodných knihovních regálů, které by více využily vlastností kanceláří s vysokými stropy. V plánu činností je také pořídit vybavení více odpovídající knihovnickým standardům. (MDA, 2018)

3.3. Knihovní fond

3.3.1. Typologie dokumentů

Z hlediska typologie knihovna MDA obsahuje knihy a periodika. Prokázat v knihovně speciální dokumenty, které by se mohly zařadit jako jednotky knihovního fondu je možné po hlubším průzkumu proveniencí v knihovních jednotkách.

3.3.2. Původ knihovního fondu

Základ pro knihovní fond byl pořizován bez jakékoliv strategie. Všeobecně lze říci, že se jedná převážně o dary či odkázané části dědictví osob sympatizujících s MDA či ČSSD. Zpočátku tedy nebylo možné zajistit proporcionální budování ani aplikovat akviziční politiku. K postupnému protřídění, které dalo knihovnímu fondu směr, došlo v roce 2012 a patří mezi první kroky v budování knihovny MDA (MDA, 2017). Původ knihovního fondu je v současné době velmi těžce doložitelný. Některé bývalé majitele knih lze zjistit prostřednictvím provenienčních záznamů, které jsou v některých knihovních jednotkách k nalezení. Pátrání po těchto záznamech patřilo k činnostem spojeným s katalogizací. Pokud knihovní jednotka záznam obsahovala, bylo nutné pořídit fotografii a vložit do sdíleného dokumentu

Na základě informací, které poskytl zástupce ředitele MDA, lze s určitostí říci, že knihovna obsahuje knihy těchto původních majitelů.

Hájek, Jiří (6.6. 1913- 22.10. 1993)

Známý jako právník, politolog a politik angažující se od roku 1933 v řadách sociálně demokratického studentstva. Od roku 1938 aktivisticky působil v Národním hnutí pracující mládeže. Poté byl v roce 1939 zatčen gestapem a do roku 1945 vězněn v nacistické káznici. V letech 1946-1948 působil jako tajemník v Dělnické akademii. Následně byl do roku 1969 členem ústředního výboru KSČ. V této době vystřídal řadu významných funkcí. V poslední významné politické funkci působil jako ministr zahraničních věcí od dubna do září 1968 kdy v OSN protestoval proti ruské okupaci v Československu, následně byl z funkce odvolán. Po odchodu z politického života, který následoval, byl v roce 1970 vyloučen z KSČ. V letech 1977-80 byl mluvčím Charty 77. (Tomeš, 2013, pp. 69-70)

Pelikán Jiří (7.2. 1923- 26.6. 1999)

Novinář a politik. V šestnácti letech se zapojil do komunistického odboje a také se stal členem ilegální KSČ. Následně byl zatčen gestapem a šest měsíců vězněn. Po propuštění v odbojové činnosti pokračoval. V roce 1941 přešel do ilegality a do roku 1945 pod falešným jménem Paroulek působil coby tajemník obecního úřadu v Kořenci na Blanensku. Při studiích mezi lety 1946-49 na Vysoké škole politické a sociální v Praze byl aktivním členem aktivistického komunistického mládežnického studentského hnutí a také předsedou akčního výboru národní fronty, který prováděl po únoru 1948 masové čistky v řadách studentů i pedagogů vysokých škol. Stejně jako Hájek působil v řadě funkcí.

V říjnu roku 1968 byl odvolán z funkce ředitele Československé televize a byl jmenován do funkce kulturního rady československého velvyslanectví v Římě. Po září 1969 zůstal v italském exilu a v roce 1977 získal tamní občanství. V Římě od roku 1970 vydával levicově orientovaný časopis Listy¹³ Jako zástupce Italské socialistické strany se v letech 1979-89 stal poslancem Evropského parlamentu. Zpětně také kritizoval svoji komunistickou minulost. (Tomeš, 2013, pp. 155-156)

Hampl Antonín (12.4. 1875- 17.5. 1942)

Jeden z významných československých politiků. Od roku 1894 byl činný v odborech a sociálně demokratické straně. Autoritu mezi dělnickou vrstvou získal působením ve Svazu kovodělníků, kde působil jako tajemník. Z velké části se zasloužil na vypracování a přijetí zákona o závodních a revírních radách v hornictví. Zasloužil se o konsolidaci sociálně demokratické strany po jejím rozkolu v letech 1919-21. Rovněž se aktivně podílel na kooperaci socialistických a občanských stran. V době světové krize vytvářel návrhy na zmírnění nezaměstnanosti, účinnější státní zásahy v sociální oblasti a rozšíření státní investiční činnosti. V době pomnichovské republiky¹⁴ stál v čele Národní strany práce, později spolupracoval s domácím odbojem a byl prostředníkem mezi rezistencí a protektorátní státní

¹³ Redakci Listů přenesl v roce 1990 do Prahy.

¹⁴ 1938-39

reprezentací. Dvakrát byl zatčen gestapem, přičemž při druhém věznění, kdy byl deportován do věznice Moabit v Berlíně, zemřel. (Tomeš, 2013, pp. 71-72)

3.3.3. Uživatelské určení

Jasně vyhraněný charakter veřejně přístupného knihovního fondu MDA je určen převážně pro studenty politologie, politology, historiky, zájemce o politologii a politiku z řad široké veřejnosti i členy MDA.

3.3.4. Ochrana knihovního fondu

Ochrana knihovního fondu bude v tomto případě z počátku řešena pouze prezenčními výpůjčkami, knihy budou k vypůjčení pouze pro studium v příruční studovně. Případné žádosti o absenční výpůjčku budou řešeny individuálně s ohledem na typ knihovní jednotky.

Ochrana fondu je v tomto případě zajištěna i stanovením kontrolních opatření která jsou potřebná pro dodržení pořádku a ochranu majetku knihovny. (Knihovna MDA, 2017)

3.3.5. Propagace knihovny

Propagace knihovny je v současné době realizována pouze na základě údajů v Souborném katalogu prostřednictvím záznamu. Větší možnosti, jak propagovat knihovnu, se otevřou s registrací do Evidence knihoven, neboť bude rovněž umožněn oficiální přístup pro veřejnost. Knihovna se bude propagovat pomocí webových stránek, odkazu na zmíněné webové stránky nacházejícím se na oficiálních webových stránkách MDA z.s. a na pořádaných akcí spolkem MDA.

3.4. Organizace knihovního fondu MDA

3.4.1. Systém stavění fondu

Pro knihovnu MDA bylo zvoleno věcné- tematické stavění kde řazení funguje na principu shlukování tematicky shodné nebo příbuzné literatury. V tomto případě jsou témata rozdělena na příslušné tematické celky, které se dále nečlení.

Dějiny po roce 1948

Komunisté

Sociální demokraté

Společenské vědy

Tento systém byl zvolen pro minimalizaci chyb při ukládání dokumentů na základě větší koncentrace osob při realizaci transformace

3.5. Knihovní systém KOHA

V době automatizovaných knihoven se stává knihovní systém důležitým nástrojem, na kterém je závislá správná funkčnost knihovny se všemi přidruženými službami. Při zakládání knihovny, je tedy kladen vysoký důraz na výběr knihovního systému. Zpravidla se jedná o výběrový proces, při kterém se zvažují pozitiva a negativa hodnoceného systému.

3.5.1. Vznik systému KOHA

Bezplatný systém KOHA,¹⁵ s otevřeným zdrojovým kódem vznikl od roku 1999 na Novém Zélandě. Jedná se o první knihovní systém s otevřenou zdrojovou licenci. (EYLER, 2003)

Vytvoření systému KOHA byl výsledek práce konsorcia knihoven Horowhenua Library Trust. Jedním z důvodů vytvoření systému KOHA bylo nahrazení tehdy již dvanáct let používaného Integrovaného knihovnického systému (ILS), který nebyl kompatibilní s přepisem číselného vyjádření roku 2000. Jedná se o problém, také známý jako chyba Y2K.¹⁶ (Koha Community, 2013)

Vznik Kohy rovněž podpořil fakt, že nákup nového systému zatíží rozpočet a rovněž by bylo nutné navýšení rozpočtu, neboť instalace nového softwaru by obnášela i pořízení nového zařízení podporující nový systém a změnu zavedených principů a komunikačních kanálů. (EYLER, 2003)

Na základě těchto faktorů se Horowhenua Library Trust rozhodla po konzultaci s Katipo Communications vyvinout svůj vlastní systém, který by byl šířen na licenci GPL, aby i ostatní knihovny mohly výsledný produkt používat a účastnit se vývoje systému. Systém byl uveden 1. ledna

¹⁵ Slovo „koha“ znamená v maorském jazyce „dar“

¹⁶ „Year 2000 problem“ nebo zkráceně chyba „Y2K“ je výsledkem snahy šetřit počítačovou paměť, kdy programátoři zapisovali jubileiní rok 2000 jen pomocí 00. Některé programy toto číslo pak interpretovaly chybně. (National Geographic Headquarters, 2016)

roku 2000 a ještě téhož roku získal ocenění pro Vývoj v knihovnictví¹⁷ a ANZ Interactive Award pro komunitní a neziskovou sféru. Po tomto úspěchu se Koha rozšířila mezi ostatní knihovny na Novém Zélandě. Na podzim téhož roku projevila o Kohu zájem školní knihovna v Kanadě¹⁸, neboť splňovala oproti komerčním systémům požadavky pro jejich finanční podmínky (EYLER, 2003). Systémový inženýr, který pracoval pro zmiňovanou školu a instaloval Kohu přidal nástroje pro import dat a klienta Z39.50. (EYLER, 2003)

Během jara roku 2002 došlo ke stanovení nových rozvojových cílů, které vznikly na základě mezinárodního rozšiřování systému a i vývojového týmu. Tyto cíle v sérii 1.2. byly zaměřeny na udržení základních funkcí a stability systému. Vydání, která patřila pod zmiňovanou sérii, zahrnovala instalační skript a katalog typu OPAC. (EYLER, 2003)

Od 1. ledna roku 2000, kdy vyšla první verze, neustále roste počet vývojářů a instalací. V současné době systém Koha používá v České republice 116 knihoven všech typů. (Havel, 2018)

Poslední vydání, které je aktuální k dnešnímu dni (25.5. 2018) je Koha 16.05.07. (Koha Community, 2013)

3.5.2. Organizace mezinárodní komunity

Koha funguje na pomyslné mezinárodní síti technických vývojářů. Mohou to být samostatné osoby, knihovny přímo i nepřímo přispívající a nebo členové vydavatelského týmu. Diskuze pak probíhá na IRC kanálu Koha nebo na pravidelně pořádaných konferencích. Horowhenua Library zřídila se souhlasem komunity výbor, který je pověřený radit správcům ohledně získávání a zajišťování majetku pro projekt Koha. Dále také poskytovat rady při jeho vyřazování a prezentovat hlavním správcům názory a požadavky komunity¹⁹. Hlavní členové komunity jsou pak rozděleni dle oblasti jejich působení. (KOHA community, 2013)

3.5.3. Vlastnosti a požadavky integrovaného knihovního systému KOHA

Je šířen pod licencí GPL, v současné době již na GPLv3. Pracuje na platformě Linux Debian či Ubuntu. (Koha, 2017)

¹⁷ Innovation in Libraries

¹⁸ Coast Mountain school district in British Columbia

¹⁹ Pravidla komunity, jsou dostupné na <https://koha-community.org/about/koha-project-organization/horowhenua-library-trust-koha-committee-rules/>

Koha podporuje knihovnické standardy typu MARC21, RDA, RDF a UTF-8 a rovněž technologie jako jsou protokoly Z 39.50 či OAI-PMH nezbytné pro harvestování dat, dále pak API a NCIP. (KOHA, 2017)

3.5.4. Instalace systému Koha

Instalace se provádí pomocí webového instalátoru a asistovaného spuštění.

Webový instalátor

Tento instalátor vytváří strukturu databáze, do které Koha ukládá všechna data, které knihovna má. Myšleno informace o čtenářích, jednotkách a pobočkách. (Koha community, 2017)

Nástroj asistovaného spuštění

Nástroj zajišťuje správné definování alespoň jedné knihovny, kategorie čtenářů, správce systému, typu jednotky a pravidlo výpůjček ještě předtím, než knihovna začne systém Koha používat. (Koha community, 2017)

Tento systém s otevřeným zdrojovým kódem je možné instalovat s využitím vlastních lidských zdrojů. Tato osoba by měla ovládat základy Linuxu, správy serveru a neměl by pro ni být problém učit se novým věcem. Při problémech je možné kontaktovat Českou komunitu (KOHA, 2016)

V České republice je rovněž možnost využít placenou podporu, kterou poskytuje v ČR (ke dni 2. 5. 2018) jedna firma. (KOHA, 2018) Tato podpora poskytuje instalaci, převod dat, správu a údržbu systému. Ceny se odvíjejí dle velikosti knihovny s rozdělením na malé, velké a regionální knihovny. Poskytované služby jsou děleny do tzv. Balíčků knihovnám na míru. Cena je stanovena jako jednorázová částka pro instalaci a poté měsíčně za servis a údržbu systému. (R-Bit Technology, 2018)

Demo verze

Pro knihovny, které se rozhodují pro pořízení integrovaného systému Koha, je vytvořena Demo verze, kde je možné vyzkoušet si, jak Koha funguje. Pro přístup do demo verze stačí jen kliknout na odkazy nacházející se na stránkách pod lištou Demo/Funkce. Do demo verze se uživatel přihlásí pomocí hesla a loginu „demo“. V demo verzi je možné vyzkoušet přístup pro knihovníky a rovněž i katalog. Je zde možné si vyzkoušet mazání a přidávání čtenáře, půjčování a vracení dokumentů, spravování plateb, stahování záznamů přes Z39.50, katalogizování, využívání funkcí akvizičního modulu, využívání nástroje pro hromadné upravování záznamů, nastavování otevíracích dní knihovny a práci s výměnnými soubory. Pro udržení funkčnosti demo verze, probíhá každý den o půlnoci obnova, při které dochází ke smazání provedených změn a nastavení. (KOHA, 2016)

3.5.5. Podpora při instalaci a provozu

Vzhledem k charakteru systému Koha a principům jeho fungování, jsou poměrně široké možnosti využití podpory. Jedná se o přímé kontaktování České komunity KOHA prostřednictvím zveřejněných kontaktů. Další možností je poměrně široká nabídka návodů, které jsou zpřístupněny na webových stránkách Koha.cz pod lištou Návodů a vzdělávání.

Jedná se o:

Český manuál Koha (přístupnost online i off-line ve formátu Pdf.)

Tento manuál má rysy proměnlivého dokumentu, jedná se o překlad oficiálního manuálu do češtiny. Online verze je dostupná na <http://translate.koha-community.org/manual/17.11/cs/html/index.html> Překlad i zmiňovaný originál vzniká činností dobrovolníků podporujících systém Koha. Vzhledem k neustálému vývoji jsou obsažené informace často aktualizovány. Každý uživatel má možnost posílat návrhy na úpravu dokumentu. Manuál má strukturu zohledňující jednotlivé modely systému. Součástí manuálu jsou i obrázky, které mají uživatele navést na správné místo obrazovky. (Koha Community, 2017)

Další jmenované podporují a rozšiřují informace obsažené v manuálu Koha.

Videonávody

Na výběrové liště stránek koha.cz pod názvem Návodů a vzdělávání se rovněž nachází sekce s videonávody řešící konkrétní problémy. Video jsou poměrně krátká, ale výstižná. Zajímavostí je, že kdokoli může podat podnět na téma pro další video. Provozovatelé stránek, k těmto podnětům přímo vybízejí.

Ke dni 26.5. 2018 je nahráno jedenáct videí řešící problematiku cirkulace, katalogizace, administrace a jedno obecné úvodní video. Video k tématu akvizice nejsou zatím nahrána žádná.

Česká KOHA-WIKI

Česká KOHA-WIKI je obdobou klasické Wikipedie. Hesla svým obsahem podporují zejména oficiální návody a manuály k instalacím a fungování integrovaného systému Koha. Stránky jsou dostupné z adresy http://www.koha-community.cz/mediawiki/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana Stránky také obsahují seznam české bibliografie k tématu Koha. Pro uživatele Kohy je zde možnost diskuze, k jednotlivým tématům. (Koha Wiki, 2015)

GitHub Wiki

Na těchto stránkách najdeme podobné informace jako na stránkách Česká KOHA-WIKI. Tyto stránky obsahují k dnešnímu dni 26.5.2018 38 článků a návodů řešících různá témata týkající se práce s Kohou. (GitHub Wiki, 2017)

3.5.6. KOHA v MDA

V knihovně MDA byl zvolen otevřený knihovní systém KOHA hned z několika důvodů. Na tuto transformaci knihovny sbírky, je možno z pohledu osloveného ÚISKu pohlížet, jako na zprostředkování výuky, de konkrétně 2. ročníku LS 2016/2017 jejímž výstupem je praktická zkušenost při zakládání knihovny. Volba knihovního systému byla tedy ovlivněna kompetencemi a možnostmi ÚISKu na jedné straně a požadavky MDA na straně druhé.

SWOT analýza

Pro zřehlednění faktorů ovlivňujících výběr knihovního systému jsem zvolila SWOT analýzu, která je aplikovatelná na mnoho případů včetně výběru systému pro knihovny. SWOT analýza přiložená níže, byla konzultována s vedením knihovny, z jehož pohledu je SWOT analýza napsána.

Silné stránky

- Spolupráce s Ústavem informačních studií Univerzity Karlovy
- Úzká spolupráce realizátorů s komunitou KOHA v ČR
- Nastavení systému dle požadavků dané knihovny

Slabé stránky

- Nedostatek zkušeností s otevřeným knihovním systémem
- Neodbornost stálého personálu knihovny
- Obavy z konfigurace

Příležitosti

- Získání zkušeností v práci s otevřeným knihovním systémem
- Posílení komunity OS KOHA- demokratický princip spolupráce na vývoji
- Navázání nové spolupráce
- Možnost využití projektu VISK
- Možnost nabídnout pracovní pozici studentům

Hrozby

- Selhání lidského faktoru
- Nedostatek finanční podpory
- Ztráta motivace podporovat otevřený systém

Z předchozí analýzy je patrné, že silné stránky spolu s příležitostmi vytvářejí poměrně silné argumenty pro volbu systému KOHA. V následující části bych SWOT analýzu ráda blíže rozebrala.

Spolupráce s Ústavem informačních studií a knihovnictví přináší budované knihovně možnost využít služeb studentů, kteří touto spoluprací získají hodnotné zkušenosti. Tyto získané zkušenosti pak mohou využít následně ve svém životopisu a být tak úspěšnější na trhu práce. Instituce nabízí zájemcům z řad studentů možnost spolupráce, která je finančně ohodnocena.

Dalším rozhodujícím faktorem, proč zvolit knihovní systém KOHA, je spolupráce s komunitou KOHA. Výhodou, která přispěla k volbě opensourcového systému je i fakt, že instituce může upravovat nastavení systému dle své potřeby, ostatně jak je u licencí s otevřeným zdrojovým klíčem běžné. Možnost přihlásit se do výběrové řízení projektu VISK 8 pro rok 2018 není přímo argumentem podporujícím jednoznačnou volbu systému KOHA, ale jedná se o fakt, nutný zmínit v příležitostech. Neboť zapojením se do celorepublikového projektu na podporu šíření a poskytování informací občanům prostřednictvím knihoven s využitím informačních technologií, především prostřednictvím internetu, je výzva, která by jistě knihovnu MDA posunula dál a zlepšila profesionální přístup v provozování knihovny.

Nedostatek zkušeností s konfigurací a provozováním systému a obavy s tím spojené mohou být pro některé rozhodujícím argumentem proč open source systém nezvolit. V tomto případě se tak nestalo, především díky faktům zmíněným již výše, zejména kvůli kontaktům na komunitu KOHA působící v ČR a možnosti využít schopnosti studentů oboru Informační studia a knihovnictví z Univerzity Karlovy. Spolupráce se studenty také zmírňuje faktor, uvedený ve SWOT analýze mezi slabými stránkami, a sice neodbornost knihovnického personálu.

Za příležitost by se dalo považovat jakékoliv získání zkušeností. Ve SWOT analýze je uvedeno zejména získání zkušenosti v práci s otevřeným knihovním systémem. Další příležitost, kterou přineslo zvolení systému KOHA, je zapojení se do propracované komunity, jejíž hlavní činností je podpora knihoven a paměťových institucí prostře rozvoje otevřeného knihovního systému, který by měl být pro instituce přijatelný právě uživatelskou vstřícností a

co nejmenší finanční nákladností. Příležitostí může být i nabídnutí pozice mladým studentům a tím podpoření jedné z hlavních myšlenek MDA v rámci spolupráce a podpory mladé generace.

Mezi hrozby je tradičně nutno zařadit možnost selhání lidského faktoru, myšleno nemoc či jiná náhlá příhoda, která by ovlivnila úspěšný chod projektu. S ohledem na finanční podporu instituce, můžeme považovat jako možnou hrozbu nedostatek financí pro udržení knihovny, nicméně, pokud se zváží charakter organizace, která knihovnu zaštiťuje, je tato hrozba velmi málo pravděpodobná. Hrozba ztráty motivace je myšlena hlavně na počátku zavádění a konfigurace knihovního systému. Nicméně, opět s ohledem na charakter instituce a navázané spolupráce s dalšími institucemi, je tato hrozba ještě méně pravděpodobná, než předchozí.

3.6. Financování

Informace o financování byly poskytnuty formou ústního sdělení bez konkrétních čísel ředitelem kanceláře MDA z.s.

Financování Knihovny MDA z.s. je v současné době tvořeno jen ze základního rozpočtu stanoveného zakladatelem, organizací MDA z.s.²⁰. Pro provoz knihovny, není tedy v době zpracovávání této bakalářské práce využíváno vícezdrojové financování, neboť knihovna stále čeká na zápis do Evidence knihoven ČR. Po zapsání knihovny do Evidence knihoven ČR se možnosti čerpání z finančních zdrojů rozšíří o částku poskytovanou veřejným knihovnám z veřejného rozpočtu a o možnost žádat o dotace a granty, zmiňované v teoretické části.

3.7. Samotná realizace transformace soukromé knižní sbírky na veřejnou knihovnu MDA

Jedná se o pravdivě realizované akce, které jsou vztaženy zde ke konkrétnímu případu. Nicméně tento popis provedených činností může být rámcovým vzorem pro podobnou transformaci knižních sbírek na veřejně přístupný knihovní fond. Pro přehledný soupis činností jsem zvolila rozdělení činností do jednotlivých fází.

Jednotlivé fáze popisují průběh transformace od počátku transformace až po konec působení

²⁰ Všeobecně je organizace MDA financována prostřednictvím příspěvků, které čerpá ze státního rozpočtu, dobrovolných darů, členských příspěvků a dalších bezúplatných plnění. (Masarykova Demokratická Akademie, 2009)

studentů ÚISKu na půdě MDA v rámci kurzu Informační procesy a technologie LS 2016/2017.

1. Získání základu pro knižní fond

Hlavní činností, a tedy hybatelem celého procesu transformace, bylo získání základu pro knižní fond. Toto získávání knižních jednotek probíhalo bez cíleného plánu akvizice. Jak již bylo zmíněno v praktické části s názvem knihovní fond, jedná se o jednotky získané z pozůstalostí a darů. Po této části následovalo uvědomění si informační potřeby ze strany cílené skupiny, do které patří i vedení kanceláře MDA. Cílová skupina byla popsána v části Uživatelé knihovny.

2. Třídění knihovních jednotek a tematické rozdělení knih

Po získání většího množství jednotek a uvědomění si informační potřeby, bylo nezbytné převést vlastnosti knihovního fondu z kvantitativních na kvalitativní. Tento převod byl prováděn postupným procházením jednotlivých svazků. Součástí tohoto průzkumu bylo vyřazování, které nepodléhalo knihovnímu zákonu. Vyřazena byla zejména beletrie, která nekorespondovala charakterem budoucího knihovního fondu. (MDA, 2017)

Součástí procesu, který zde popisují, bylo i tematické rozdělení knih obsažených v knihovním fondu, které se prolne i do celkového tematického dělení fondu, které je popsáno podkapitole organizace knihovního fondu v praktické části bakalářské práce.

3. Pokusy o katalogizaci

Po úkonech popsaných výše následovala v tomto konkrétním případě snaha o sebevzdělání prostřednictvím školení, podpořeného Národní knihovnou, cílem vysvětlit principy katalogizování v Souborném knihovním katalogu ČR²¹. Poté byl prostřednictvím emailu, který obsahoval název knihovny a siglu ABE195, navázán kontakt se Souborným katalogem ČR, kdy správce udělil knihovně login a heslo. Následně bylo svépomocí zkatalogizováno zhruba 250 titulů. S ohledem na vysoké časové a znalostní nároky, které správný katalogizační proces vyžaduje, byla zvážena možnost obrátit se na pomocnou instituci, která by transformační projekt podpořila.

Díky komunikačnímu propojení členů MDA a ÚISK byl po dvoufázovém jednání zvolen tento ústav působící na FF UK za onu instituci, která podpoří tuto konkrétní transformaci

²¹ Souborný katalog ČR je dostupný na adrese www.caslin.cz

svými lidskými zdroji, kterými prostřednictvím studentů disponuje.

4. Práce studentů

Po ujednání podmínek spolupráce následovalo zahájení prací. Studenti, přihlášení na povinný předmět Informační technologie v knihovnách a informačních institucích probíhající v letním semestru akademického roku 2018/2019, začali s prací 1. března.

Samotný katalogizační proces, podle kterého se studenti řídili, ze shrnout v několika bodech.

Katalogizační proces

1. Z regálu vybrat knihovní jednotku, která ještě nebyla zkatalogizována. Nezkatalogizovaná kniha se vyznačuje chybějícím štítkem.
2. Jednotku nutno vyhledat v Souborném katalogu ČR
3. V tomto bodě se cesta úkonů rozchází dle výsledku vyhledávání. (pozn. V tomto popisu jsou tyto možnosti označeny písmenem A a B)

A) Pokud byla jednotka v souborném katalogu nalezena, nutno zarezervovat signaturu v evidenčním souboru (pozn. Evidenční soubor ve formě sdíleného dokumentu byl vytvořen za účelem efektivní kooperace studentů), vložit inventární číslo, název dokumentu a SYS, které bylo vyhledáno v Souborném katalogu

B) Pokud knihovní jednotka nebyla nalezena, nutno stáhnout dokument pomocí protokolu Z39.50, nebo provést úplnou katalogizaci dokumentu

4. Dalším krokem je provést provenienční záznam. Pokud je provenience nalezena, je nutné ji zdokumentovat a vložit opět do evidenčního souboru s fotografií titulního listu a signatury.
5. Dle stanovených zásad orazítkovat jednotku větším razítkem, do kterého se vepíše signatura a inventární číslo na rub titulního listu. Menším razítkem na stranu 13, 113, 213, 313... Označení knihy dokončit nalepením štítku se signaturou do spodní části hřbetu knihy.
6. Pomocí přístupových údajů otevřít záznam v souborném katalogu-slужby pro knihovny- aktualizace záznamu a do poznámky vložit inventární číslo.

7. U dokumentu X, který má přívazek Y se v evidenční tabulce vytvoří nový řádek pro záznam dokumentu Y. V tomto případě bude dokument X i Y sdílet jednu signaturu.

5. Tvorba knihovního řádu

Podmínkou uznání žádosti o zařazení knihovny do evidence knihoven²² je přiložení knihovního řádu.²³ Tvorbu knihovního řádu realizovali studenti ÚISK kteří se rovněž podíleli na katalogizaci. Pro tvorbu knihovního řádu byl použit vzor knihovního řádu dostupný na internetu. Tvorba řádu se však neobešla bez úprav, vztahujících se ke konkrétním podmínkám knihovny MDA.

Tento krok probíhal souběžně s procesem katalogizace.

6. Udržování spolupráce

Po skončení letního semestru v akademickém roce 2016/2017 byla vytvořena dvě pracovní místa, které byly obsazeny právě z řad studentů 2. ročníku.

Tito studenti měli na základě DPP pokračovat v katalogizaci a práci se systémem KOHA, který měl být zprovozněn vybranou skupinou studentů během působení kurzu v knihovně MDA. Nicméně bylo zjištěno, že systém není plnohodnotně zprovozněn, což zavedlo příčinu pro novou konfiguraci.

Studenti, kteří zůstali v knihovně MDA pracovat, úspěšně zapojili knihovnu do projektu Obálky knih²⁴.

V současném semestru (LS 2018) tito studenti také převzali dohled nad kurzem, který navazuje na práci studentů předchozího druhého ročníku (LS 2017).

3.8. Zhodnocení procesu transformace vykonávané studenty

Proces transformace dle slov ředitele kanceláře MDA ve větší míře splnil očekávání.

²² V době sbírání materiálů i v době psaní bakalářské práce se knihovna připravovala na zápis do Evidence knihoven.

²³ Knihovní řád je součástí příloh

²⁴ Projekt Obálky knih vznikl v roce 2008 v rámci programu VISK 3. Jedná se o centrální repozitář obrázků obálek knih, obsahů a anotací. (Obálky knih, 2008)

Byl vytvořen knihovní řád, který je mimo jiné nezbytný pro žádost o zapsání do Evidence knihoven ČR. Během katalogizace byla zkatalogizována větší část knihovních jednotek a zaznamenány provenienční záznamy, které budou podkladem pro další vědecký výzkum. Při působení studentů na půdě MDA byly navázány kontakty, které vedly k udržení spolupráce dvou studentů s knihovnou MDA. Knihovna tím získala dvě pracovní síly zaměřené jen na koordinaci prací v knihovně. Tito dva studenti rovněž dohlíží na správnou práci dalších studentů 2. ročníku studijního programu Informačních studií a knihovnictví. Výsledkem práce studentů byla konfigurace systému KOHA do knihovního prostředí MDA. Bohužel toto nastavení vykazovalo známky chyb a bylo nutné provést konfiguraci celou od začátku s podporou komunity KOHA.

Problémy, které vznikly během katalogizace, byly způsobeny zejména malou mírou kontroly prováděných prací, neboť při revizi, která proběhla po skončení výuky v letním semestru 2017, byla zjištěna větší míra nezdokumentovaných provenienčních záznamů a nedůsledné vyhledávání dokumentů v Souborném katalogu ČR. Tento problém byly podnětem pro změnu dohledu při práci dalšího ročníku studentů spolupracujících s MDA. Jedná se zejména o změny v průběžné zpětné kontrole.

Dalším zjištěným problémem, ihned při prvním působení studentů v MDA, byl nedostatek razítek. Od každého druhu razítka bylo zhotoveno po jednom kuse, což způsobovalo zpomalování prováděných prací a četné výměny názorů mezi studenty během katalogizace. Tento problém stále nebyl dle svědectví jedné ze studentek působící v MDA LS 2018 vyřešen z důvodu šetření finančních prostředků.

Vývoj knihovny je rovněž ovlivňován faktem, že knihovna MDA není po dobu sbírání materiálů ani při následném psaní této bakalářské²⁵ práce registrována v evidenci Ministerstva kultury.

4. Závěr

²⁵ Jedná se o časové rozmezí téměř jednoho roku. Počítáno od skončení výuky v LS 2017 do 14.5. 2018 (den zápisu informace do BP)

Knihovna MDA prošla velmi progresivním vývojem. V jejím dalším působení a směru, kterým se bude ubírat je nutno zohlednit veškeré faktory, které by mohly další působení knihovny ovlivnit. V závěru jsou probírány relevantní činnosti, které se nacházejí v dalších bodech na pomyslné ose projektu.

Budování a vedení knihovny je sofistikovanou činností, která je často neodborníky podceňována. Udržení knihovnických standardů a úspěšné fungování knihovny, které obnáší i neustálý rozvoj, znamená obsadit do role knihovního pracovníka organizačně schopnou osobu s odpovídajícími odbornými znalostmi. Knihovnu MDA by velmi pozitivně ovlivnilo udržení dvou stávajících pracovních sil, jejichž činnost by byla zaměřena jen na provoz a budování knihovny. Současně by bylo vhodné předat těmto pracovníkům odpovědnost za budování knihovny a umožnit jim větší pole působnosti. Neboť při vysokém pracovním vytížení běžných zaměstnanců kancelář MDA a absencí odborných knihovnických znalostí je pozitivní vývoj téměř nemožný. Tuto domněnku potvrzuje rovněž kapitola 1.2. Spolkové knihovny v současnosti, kde byl viděn při prováděném výzkumu rozdíl mezi knihovnou vedenou odborníkem a laikem. S ohledem na charakter instituce, pod kterou knihovna působí, by bylo vedení knihovny odborníkem zcela na místě.

Završením celého snažení by měla být úspěšná registrace Knihovny MDA do evidence knihoven Ministerstva kultury, která by přispěla k rozšíření finančních možností knihovny, neboť by bylo možné využít příspěvků a dotací zmiňovaných v kapitole 1.4.6. Financován, což by v ideálních podmínkách pozitivně ovlivnilo další vývoj.

Podrobné rozebírání dalších možných cílů je v současném stavu vývoje knihovny předbíháním v čase. Proto uvádím jen stručně další teoretické možnosti aktivit knihovny s premisou ideálních podmínek pro realizaci, jedná se o digitalizaci fondu, navázání spolupráce s Ústavem politologie Univerzity Karlovy a jinými institucemi, tvorbu webových stránek a pořádání besed a propojení činnosti s MDA.

Použité prameny

6. Architektura knihoven, nedatováno *Architektura knihoven*. [Online]
Available at: <http://architekturaknihoven.euweb.cz/uvod.html>
[Přístup získán 8 březen 2018].
7. Bačuvčík, R., 2011. *Marketing neziskových organizací*. Zlín: VeRBuM.
8. Bárta, M., 2016. *Obnova Masarykovy dělnické akademie*. Praha: autor neznámý
9. Bellevue Linux Users Group, 2006. *The Linux Information Project*. [Online]
Available at: <http://linfo.org/index.html>
[Přístup získán 11 březen 2018].

10. Cerníňáková, 2017. *Katalog knihovny Jabok* [Interview] (12 duben 2017).
11. Česko, 1991. *563/1991 Sb., o účetnictví*. místo neznámé: autor neznámý
12. Česko, 1992. *Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky*. Praha: autor neznámý
13. Česko, 2000. § 38 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).. Praha: Česká republika.
14. Česko, 2000. *218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech*. místo neznámé: autor neznámý
15. Česko, 2000. *Zákon č. 46/2000 Sb. zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)*. Praha: Česká republika.
16. Česko, 2001. *Vyhláška Ministerstva kultury k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb*. Praha: Česká republika
17. Česko, 2001. *Zákon č. Zákon ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)*. Praha: Česká republika
18. Česko, 2012. *Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník*. Praha: Česká republika.
19. ČSN, nedatováno místo neznámé: autor neznámý
20. ČSSD, 2013. *ENCYKLOPEDIE ČSSD*. [Online]
Available at: <http://www.historiecssd.cz/>
[Přístup získán 5 únor 2018].
21. Dilhofová, A., Kratochvílová, M., Kratochvílová & Jan, L., 2013. *Průručka pro knihovníky*. Brno: Moravská zemská knihovna v Brně.
22. Drobíková, B., 2016. *Přednáška o knihovním fondu* [Interview] (7 listopad 2016).
23. EYLER, P., 2003. Koha: a Gift to Libraries from New Zeland. *Linux Journal*.
24. Github Wiki [online], 2016. GitHub [cit. 2018-07-06]. Dostupné z: <https://github.com/open-source-knihovna/KohaCZ/wiki>
25. Havel, P., 2018. *Seznam knihoven, které v ČR používají systém KOHA v běžném provozu*, místo neznámé: autor neznámý
26. Havlová, J., 2003. *Software s otevřeným zdrojovým kódem*, Praha: Národní knihovna ČR.

27. History. Official Website of Koha Library Software [online]. 2013 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://koha-community.org/about/history/>
28. IFLA, 2012. *Směrnice IFLA*. Praha: IFLA.
29. Knihovna Cesty domů, 2009. *Knihovní řád*. Praha: Knihovna Cesty domů.
30. Knihovna Cesty Domů, 2016. *Knihovna Cesty domů*. [Online]
Available at: <https://www.cestadomu.cz/knihovna>
[Přístup získán 18. duben 2018].
31. Knihovna Cesty domů, 2018. *Emailová korespondence*. Praha.
32. Knihovna MDA, 2017. *Knihovní řád*. Praha: MDA.
33. Knihovna Skandinávského domu, nedatováno *Skandinávský dům*. [Online]
Available at: <http://www.skandinavskydum.cz/knihovna/>
[Přístup získán 20.4. duben 2018].
34. KOHA, 2017. *Soulad se standardy*, Praha.
35. KOHA, 2018. *Support Companies by Country*, Praha.
36. KOHA, 2017. Wiki Koha. [online] Available at: http://www.koha-community.cz/mediawiki/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana [Přístup získán 26 březen 2018].
37. Koha Wiki [online], 2015. [cit. 2018-07-06]. Dostupné z: http://www.koha-community.cz/mediawiki/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana
38. Kučerová, H., 2003. *modul správy seriálů*, Praha: Národní knihovna ČR.
39. Masarykova Demokratická Akademie, 2009. *Masarykova Demokratická Akademie*. [Online]
Available at: <http://www.masarykovaakademie.cz/index.php/o-nas>
[Přístup získán 10 březen 2018].
40. MDA, nedatováno *Masarykova demokratická akademie*. Praha: MDA.
41. MDA, Ř. k., 2017. *O MDA* [Interview] (5. červen 2017).
42. MDA, Ř. k., 2018. *O vybavení MDA* [Interview] (22 březen 2018).
43. Melville, R., 2016. *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder*. Band IV
editor München: Collegium Carolinum.
44. Ministerstvo kultury ČR, 2015. *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami a/nebo*

provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. Praha: Národní knihovna České republiky- knihovnický institut.

45. Národní knihovna ČR, 2015. Souborný katalog České republiky: Jak přispívat. [Online].
Available at: <http://www.caslin.cz/caslin/spoluprace/jak-prispivat-do-sk-cr/dodavani-dat/jak-zacit-prispivat> [Přístup získán 26 květen 2018].
46. Obálky knih, 2008. *O projektu obalkyknih.cz*. [Online]
Available at: <http://www.obalkyknih.cz/about>
[Přístup získán 12 květen 2018].
47. ODLIS, 2004-2014. *Online Dictionary for Library and Information Science*, Santa Barbara: CA : ABC-CLIO, LLC.
48. Organization. Official Website of Koha Library Software [online]. 2013 [cit. 2013-11-08].
Dostupné z:
49. Představenstvo, 2017. *Směrnice MDA z.s.*. Praha: Masarykova demokratická akademie.
50. R-Bit Technology, 2018. *Můžete si to dovolit*, místo neznámé: R-Bit.
51. SK ČR, 2015. *Co je Souborný katalog ČR (SK ČR)*. [Online]
Available at: <http://www.caslin.cz/caslin/o-nas/co-je-souborny-katalog-cr>
[Přístup získán 14 květen 2018].
52. Sodomková, Jana. spolková knihovna. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2018-05-20].
Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002016&local_base=KTD.
53. Soukup, F., 1938. *Revoluce ráce*, Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství.
54. Stöcklová, A., 2014. Kritéria výběru automatizovaného systému pro knihovnu a obecná hlediska jeho hodnocení. *I'94*, pp. 46-49.
55. SVEJKOVSKÝ, J. & DEVEROVÁ, L. a. k., 2013. *Právníkové osoby v novém občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck.
56. Šnýdr, Mirko. organizace knihovního fondu. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2018-05-20]. Dostupné z:
http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000780&local_base=KTD. Švejda, J.,
nedatováno místo neznámé: autor neznámý
57. Techopedia, 2018. *Techopedia*. [Online]
Available at: <https://www.techopedia.com/definition/26802/vendor-lock-in>

[Přístup získán 11 březen 2018].

- 58. Tomeš, J., 2013. Dělnická akademie. V: *Průkopníci a pokračovatelé*. Praha: Cíl, akciová společnost v Praze, p. 226.
- 59. Tomeš, J., 2013. *Průkopníci a pokračovatelé*. Praha: Cíl.
- 60. Vejsadová, J., 2005. *Grantové projekty veřejných knihoven..* [Online].
- 61. VLČEK, P., 2004. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách..* místo neznámé:Academia.
- 62. Vlček, P., 2016. *Slavné stavby rodiny Luragů v Čechách..* místo neznámé:Kotěrovo centrum architektury o.p.s. a Foibos Books s.r.o..

Seznam zkratk

IFLA: International Federation of Library Associations

ČSSD: Česká strana sociálně demokratická

ČR: Česká republika

DPP: Dohoda o provedení práce

EU: Evropská unie

KSČ: Komunistická strana Čech

MDA: Masarykova Demokratická Akademie

MVS: Meziknihovní výpůjční služba

VISK: Veřejné informační služby knihoven

z.s.: Zapsaný spolek

TDKIV: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy

Seznam obrázků

Fotografie 1 Knihovní regál v hlavní části knihovny.....	28
Fotografie 2 Studovna v MDA.....	28